

MANUMALO I LE TAUA - E TETE'E ATU ILE KANESA OLE SUSU

*Tama'ita'i Samoa ua Manuia
Mai le Kanesa o le Susu
"Fetufa'ai a Latou Molimau"*

**O Fa'amatalaga e Fai ma Ta'iala
mo le Tausiga Mäloloina o Susu**

“Fa'afetai Tele Lava”

i o Tatou Tama'ita'i Samoa
Ua Manuia Mai i le Kanesa O Le Susu.

Ia avea pea a latou molimau e una'iina
ma fa'alototeleina ai i tatou ma tausii lelei o
tatou tino, ina ia tatou manumalo, e tete'e
atu i lenei gasegase ole Kanesa ole Susu.

Suafa o e ua manuia mai
I le Kanesa o le Susu:

Vailili T. Enesi, *Carson, CA*

Tuatasi Peleti, *Wilmington, CA*

Lolini Vaimaona, *Pomona, CA*

Timena Vaivao, *American Samoa*

Terri Rotter, *Palos Verdes, CA*

Elizabeth Taueu, *Long Beach, CA*

Paleso'o Lafo-Atafua, *San Pedro, CA*

Saunia: **Samoan National Nurses Association**

22010 S. Wilmington Ave., Suite 301, Carson, CA 90745

Funded by the Centers for Medicare & Medicaid Services

Fa'asa'osaoga ma Teuteu: Falefau Ma'o-Leiato, Marion Hannemann
and Marina Etimani-Tupua,

Graphics & Layout: Diane True, TrueArts/Torrance, CA

We gratefully acknowledge as models for this project, the Native American Cancer Initiative, Inc. series of breast cancer survivor "story" booklets (Burhansstipanov L, 1999) and Pathways to a Healthy Life: Breast Cancer Awareness, supported by Breast Cancer Project #9820 from the Susan G. Komen Breast Cancer Foundation, and the 'Imi Hale Native Hawaiian Breast Cancer Survivors "Talking Story" books produced by Papa Ola Lokahi, a Native Hawaiian Breast Cancer Task Force.

O le a le Kanesa o le Susu?

O le patu po'o le tuma ua āfaina ai sela (cells) ole susu.

O le uiga o le Malignant: O lona uiga ua iai le kanesa i sela (cells) o le susu, ma ua mafai fo'i ona sosolo i isi vaega ole tino.

O le uiga o le Benign: O le tuma lea po'o se mea fou ua tupu mai i le susu ae le'i a'afia ma ave ma kanesa.

IA MATAALA MA IA TAUMAFAI MA LE MALOSI ATOA E TETE'E INA ATU LEA FA'AMA'I O LE KANESA O LE SUSU

Ia malosi ona tete'e atu i le kanesa ole susu. O le vave ona maua o le kanesa o le susu, o le fa'ateleina fo'i lea o le avanoa e faia ai ni togafitiga.

E tolu auala e su'esu'eina ai le kanesa o le susu: Su'eina e le tinā lava ia; Su'eina e ali'i foma'i; Su'eina i le fa'ata fa'apitoa o susu (mammogram).

Survivor Stories: Molimau a e ua Fa'asaoiina mai i le Kanesa o le Susu

Sa ou su'eina o'u lava susu ma maua ai se patu. Sa ou fa'ailoa atu loa i ni ali'i foma'i se to'atolu (Interns) sa o mai mai fafo ma galulue i Samoa nei. Sa tutusa uma tali a ali'i foma'i nei, ma fa'apea mai ia te a'u e aua ne'i ou popole e leai se mea e āfaina ai. Ou te va'ai atu lava ua amata lava ona telē le patu, sa ou alu loa ma talanoa ia Dr. Vaiula, ma fai ai loa le (biopsy) (o le ave'esea mai o se vaega o sela (cells) o le susu) ma lafo i Hawaii. Sa maua mai le ripoti ma ua iloa ai ua āfaina lo'u susu i le kanesa. Sa faia loa lo'u taotoga i le susu ua āfaina (mastectomy). I le tausaga e soso'o ane ai sa toe maua fo'i le patu i le isi o'u susu, ma sa ou ta'oto ai fo'i e ave'eseina.

Timena Valvao, 50 tausaga *5 tausaga-manuia mai ile kanesa*

Ou te mātūa talitonu i le faia o le memokalame (mammogram) i tausaga uma, ma su'eina ou susu e oe lava i masina uma. Ou te le'i mauaina se patu i lo'u susu. Sa vāla'au mai la'u foma'i ou te alu atu ona o le ripoti o la'u memokalame ua iloa mai ai se suiga o ni vaega o lo'u susu e pei o ni oneone (calcificación). O le fautuaga a le ali'i foma'i e le'i āfaina lo'u susu i le kanesa i le taimi lea, ae o'o mai lava le taimi e faina ai. Sa mautu le ma talanoaga ma le foma'i, ma ua ou ta'u atu loa iai lo'u mana'o e ave'eseina loa lo'u susu.

Vallili T. Enesi, 70 tausaga *3 tausaga-manuia mai ile kanesa*

O le vave ona iloa o fa'aailoga o le kanesa o le susu o le ta'iala lea i lou soifua manuia.

Fa'amaoniga: O le to'aiva (9) mai i le sefulu (10) o tina o le a mafai ona fa'aumiumi o latou soifua pe a fai o le a vave ona maua o le kanesa.

Amata i le 18 tausaga aga'i i luga:

- ✓ Su'eina ou susu e oe lava i masina uma.
- ✓ Su'eina ou susu e le foma'i po'o le teine foma'i i tausaga uma.

Amata mai i le 40 tausaga aga'i i luga:

- ✓ Fai lau memokalame i tausaga uma.

Va'ai lau foma'i pe a fai e te iloa ni suiga o ou susu, pe iai fo'i se tasi o lou aiga sa āfaina i le kanesa. Atonu e fa'atonuina oe e le foma'i e faia au talavai fa'avave ma toe va'ai le foma'i atili.

Ina ua ou mauaina le patu i lo'u susu, o le vave o la'u gaioi, o le vave fo'i lea ona togafitia ma manuia, o lea ua ou aulia mai ai nei taimi. Amuia a'u ua toe maua le mafutaga ma si fanau e to'alua ma si o'u to'alua. Ana ou le maelega i le su'eina o'u susu ma fai la'u memokalame i tausaga uma, pe nei ou te lē o mafuta ma fiafia fa'atasi ma lo'u aiga, ma ou te fa'afetai ai i le Atua i aso uma.

Lolini Vaimaona, 40 tausaga 10 tausaga-manuia ile Kanesa

E ui lava ina ou iloa e sosolo le kanesa i lo'u aiga, ae le'i toe faia lava sa'u memokalame i se taimi umi lava, ma e le'i faia fo'i lava ni su'ega o o'u lava susu. Sa ou mauaina se patu i lo'u susu sa ou manatu e lē āfaina. Ua tuana'i le 9 masina ma ua tupu le patu pe'i o le telē o le fuamoa ma ua fa'alogoina le tigā tele, ma ua le mafai ai ona gaioi lo'u ogalima. Sa ou va'aia loa le foma'i ma fai la'u su'ega o le ave'esea mai o sela (cells) e su'eina (biopsy). Ua taunu'u mai le ripoti ua āfaina lo'u susu i le kanesa. Sa faia lo'u taotoga e ave'eseina ai lo'u susu. E 23 (lymph nodes) sa ave'eseina ae 19 o ia lymph nodes ua a'afia i le kanesa.

Elizabeth Taueu, 40 tausaga 1½ tausaga-manuia ile Kanesa

SU'EINA O OU SUSU E LE FOMA'I PO'O LE TEINE FOMA'I

Clinical Breast Exam (CBE)

O le su'eina o ou susu e le foma'i po'o le teine foma'i.
E tatau ona faia ma vaega o au talavai fa'ale-tausaga.

'Aua le fefe

- ✓ Ta'u i lau foma'i ni suiga o ou susu ua e iloa.
- ✓ E fesili i le foma'i.
- ✓ E fesili i lau foma'i e fa'asino ia te oe le su'eina o ou susu.

'Aua e te fa'atuai.
'Aua e te fa'atu'utu'u.
Vave e fai lau talavai.

Ia fai sau suega mo le kanesa o le susu e le foma'i po'o le teine foma'i i tausaga taitasi.

'Aua le fa'atu'utu'u, 'aua le fefe, alu i le foma'i e fai au talavai i taimi e tatau ai. Atonu e lē o āfaina oe i le kanesa.
Terri Rotter, 60 tausaga 2 tausaga-manuia mai ile Kanesa

E ui ina fai mai foma'i e to'atolu ia te a'u, 'aua ou te popole e lē āfaina le patu. Sa ou le fa'alogo iai. Sa ou lagona e tatau ona su'e se isi foma'i e togafitia a'u. 'Aua le fa'avaivai. Ua iloa e oe lou lava tino, va'ai le foma'i e fa'alogo ia te oe.

Timena Vaivao, 50 tausaga 5 tausaga-manuia mai ile Kanesa

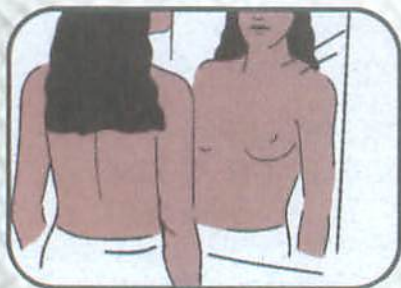

SU'EINA O OU LAVA SUSU

Breast Self Examination (BSE)

Fai ma au masani e ta'i tasi i masina uma pe afai e atoa lou 18 tausaga aga'i atu i luga ona su'eina ou lava susu ma ia tutusa taimi uma e su'e ai.

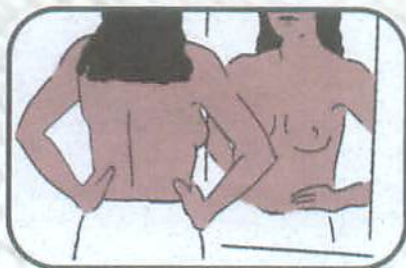
- 1.** A 'e tu i luma o le fa'ata, va'ai lelei ni suiga o ou susu. Ia malamalama lelei le moli.

Afai e te iloa ni suiga pei o ata i le itulau e soso'o ai va'ai vave lau foma'i.

O su'esu'ega o ou susu e pei ona e masani ai e fesoasoani tele ia te oe, e te malamalama ai i lou lava tino.

Fa'ailoga e Tatau Ona e Mata'ala Ai

- ✓ O le patu o le susu e ese mai le fa'alagona mai isi vaega o le susu, o le tele o taimi e lē tigā.

- ✓ O le suiga o le pa'u o le susu. O nisi pa'u ua foliga mai pei o le pa'u moli.

- ✓ O se 'omo i totonu o le susu.

- ✓ Ua ū i totonu le matāsusu (inverted nipple)

- ✓ O le suāvai, 'ele'ele, po'o le vavale e sau mai i le mātasusu.

- ✓ O le fula, mumū, po'o le vevela o le susu pe a e pa'i iai.

Afai e te va'aia ni suiga pei ona ta'ua i luga, 'aua e te fefe. Ia vave loa ona va'aia le foma'i po'o le teine foma'i e siakiina ou susu.

Fa'aauau le su'eina ou lava susu. Faia i masina ta'itasi ma ia tutusa taimi.

2. Su'e vaega uma o susu ta'itasi ma lalo o 'ao'ao mo ni patu po'o ni mea mafafia...

✓ O le taimi o lau ta'ele. E faigofie pe a susū ma mase'ese'e lou tino.

✓ E lelei fo'i lou ta'oto i lalo ma su'e ou susu.

O le su'esu'eina o ou lava susu, su'eina e le foma'i ma le memokalame, e matuā tele ai le avanoa e maua vave ai le kanesa i lona amataga a'o mafai ona togafitia.

Fa'aauau pea molimau a Tinā ua manuia mai le Kanesa o le Susu

Afai ua āfaina a'u i le kanesa o le susu, e mafai fo'i ona āfaina ai oe. O le kanesa o le susu e le alofa fa'apito i se tama'ita'i. So'o se tama'ita'i lava e mafai ona maua o ia i lenei fa'ama'i. Ia e mataala i lou tino, va'ai lau foma'i, fa'aeteete i au mea'ai, ma toaga e fai au fa'amalosi tino. Ia e sogasoga i le tausiga o lou soifua maloloina ma ia lava lou malamalama i le kanesa o le susu.

Paleso'o Lafo-Atafua, 26 tausaga *4 tausaga-manuia mai le kanesa*

Ia e mataala i le tausiga o lou tino. Va'ai le foma'i, fai lau memokalame tasi i le tausaga, po'o le ta'i ono masina pe afai e iai se fa'atonuga fa'apitoa mai le foma'i. Su'e ou susu e oe lava i masina uma, ma tausii fa'amaoni lou soifua maloloina. Faitau ma malamalama i ituiga togafitiga fou e aoga mo lou gasegase.

Terri Rotter, 60 tausaga *2 tausaga-manuia mai ile kanesa*

Ua avea ma mea fiafia ia te a'u ona fetufaa'i ma uo tama'ita'i, o'u aiga, tinā ma teine o la'u ekalesia le taua tele ole faia o le memokalame i tausaga uma, su'eina ou lava susu ma le su'eina fo'i e le foma'i ma le teine foma'i. Ou te avatu i le. Atua le fa'afetai ma le vi'iga ina ua ou maua lana fa'amalologa sili. E maua lou tausii manuia pe a fai lau memokalame. Manatua o lou lava soifua.

Tutasi Peleti, 60 tausaga *3 tausaga-manuia mai ile kanesa*

Tama'ita'i Samoa e, o le su'esu'eina ou lava susu e puipuia mai ai nisi fa'anoanoaga i lou olaga. Ola i aso ta'itasi pei o lou toe aso lea. Alofa mo oe lava ina ia fa'aumiumi lou soifua i le lumana'i. Ou te talatalanoa pea i tama'ita'i uma lava o lo'o matou feiloa'i i lenei lava sāvali tāua, fa'apea fo'i la'u tama teine la'atiti.

Lolini Vaimaona, 40 tausaga *10 tausaga-manuia mai ile kanesa*

Fa'ata o le susu/Memokalame (Mammogram)

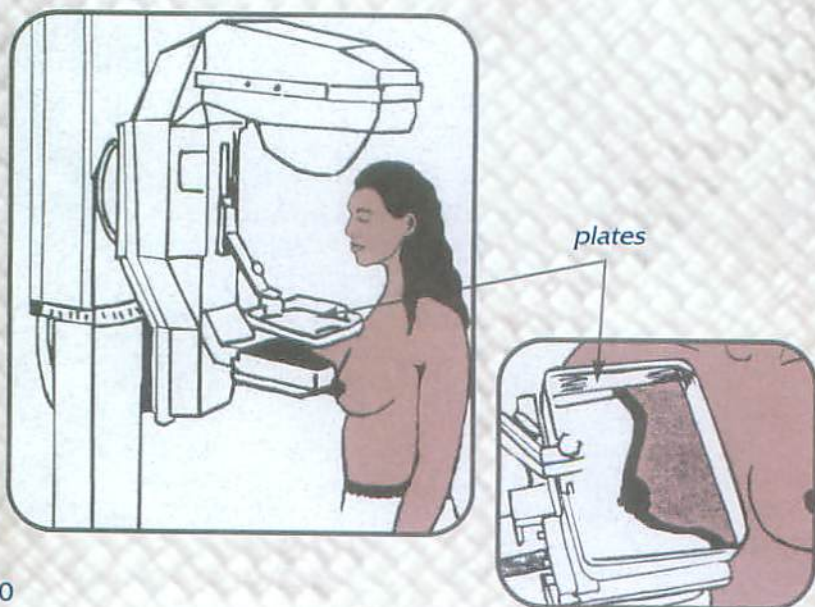
Alu e fai lau memokalame,

O le memokalame po'o le fa'ata o totonu o le susu, e va'aia ai patu e lē mafai ona maua ina e oe, le foma'i, po'o le teine foma'i ona o le laiti tele.

Ole su'eina e oe o ou lava susu e maua ai le patu telē fa'apenei po'o le lapo'a atu fo'i.

Ae o le memokalame e va'aia ai le patu la'ititi fa'apenei.

- ✓ Afai ua 40 ou tausaga po'o ua sili atu, e tatau, ona fai lau memokalame i tausaga uma.
- ✓ Afai e i lalo ifo i le 40 ou tausaga talanoa i lau foma'i pe tatau ona fai sau memokalame

Sauni loa mo le faia o lau Memokalame

- ✓ Fai i le taimi o le masina e lē tigā ai ou susu.
- ✓ O le aso o lau suega, 'aia ne'i fa'aaogaina se pauta, vaimili, suau'u po'o mea fa'amanogi ai 'ao'ao. E fai lea ma mea e nenefu ai ata o ou susu.

E fa'apefea leni fa'aata o le memokalame?

- ✓ Memokalame na o le 15 minute e fai ai.
- ✓ E lua pe sili atu fo'i ata o le susu e pu'eina.
- ✓ E lua apa memea mafolafola (vaa'i ata i le itulau e 10) e 'o'omi fa'atasi ai ou susu pe a pu'e le fa'ata.
- ✓ E fa'apea ona fai i le isi fo'i susu.
- ✓ E na'o nai sekone e te fa'alogoina ai se tigā.

A mae'a le memokalame

- ✓ Fesiligia le ata po'o le kopi o lau memokalame ma le ripoti e avatu ia te oe ma lau foma'i.
- ✓ Talanoa i le foma'i pe a iai sau fesili.
- ✓ Fai se avanoa mo lau memokalame i le lumana'i.

LISI FA'ALAPOTOPOTOGA TELEFONI E MAUA MAI AI LE FESOASOANI

***O lau foma'i o le tagata sili lena ona e fa'feso'ota'i muamua.
A leai sau foma'i fa'afeso'ota'i polokalame nei...***

Susan G. Komen Breast Cancer Foundation
800-462-9273 • www.breastcancerinfo.com

Y-Me National Breast Cancer Organization
800-221-2141 • www.y-me.org

American Cancer Society
800-227-2345 • www.cancer.org

Cancer Information Service (CIS)
of the National Cancer Institute (NCI)
National Institute of Health (NIH)
800-422-6237 • www.cancer.gov

Samoan National Nurses Association (SNNA)
310-952-1115 • www.snna.org

Fa'amatalaga: Inisiua Soifua Maloloina:

*Medicare ma le Medicaid (Medi-Cal) e le taumate e mafai ona
totogiina su'esu'ega ma togafiti le kanesa o le susu mo e ua
maua nei inisiua. Mo nisi fa'amatalaga fa'afeso'ota'i:*

Medicare
800-Medicare (633-4227) • www.Medicare.gov

Medi-Cal
Office of Women's Health
Los Angeles County Department of Health Services
800-793-8090 • www.ladhs.org

Medi-Cal
Breast Cancer Early Detection Program (BCEDP)
800-511-2300 • www.nccc.org